

TARİH

TÜRK İSLAM TARİHİ

Başlangıç: Talas Savaşı (751): Abbasi + Türk / Çin

Sebe: Türklerin Orta Asya etkinliklerinin azalması ve Çin'e karşı Abbasilerden yardım istemesi.

Talas Savaşı'nın Sonuçları:

- Orta Asya'da İslam egemenliği başlamıştır.
- Türk ve Müslüman Araplar arasındaki ticari ve kültürel ilişkiler artmıştır.
- Türkler kitleler halinde İslamiyeti kabul etmişlerdir. Böylece **Türk İslam Tarihi** başlamıştır.
- Türkler İslam Devleti'nin ordu ve yönetim kadrolarında görevler almaya başlamışlardır.
- Kağıt, matbaa, pusula, barut gibi teknik buluşlar, Çin'den İslam dünyasına taşınmıştır.

Türklerin İslamiyeti Kabulünü Kolaylaştıran Unsurlar:

- Göktanrı ve İslamiyet arasındaki benzerlik (Tek Tanrı, cennet ve cehennem, ahiret inancı...)
- Ahlak anlayışının benzerlik göstermesi
- Türklerin “Cihan Hakimiyeti” düşüncesi ile İslam dinindeki “Cihat Anlayışı”nın benzerlik göstermesi.
- Abbasilerin Emevilerden kalma Mevali politikasını terk edip daha hoşgörülü bir siyaset izlemeleri.

Türk İslam Devletleri

I. Karahanlılar (840-1212)

- İlk Türk İslam devletidir. Türk İslam kültürünün temelini atmışlardır.
- Karluk, Yağma, Çiğil ve Tuhsi boyları tarafından kurulmuşlardır. (Boylar Federasyonu)
- Kurulduğu Yer: Türkistan
- Kurucu: Bilge Kül Kadir Han

- Resmi Dil: Türkçe / Uygur Alfabetesi / Hakaniye lehçesini kullandılar.
- Karahanlılar ulus devlettir. Çünkü yerleştikleri bölgenin tamamı Türklerden oluşur.
- Karahanlılar eski Türk geleneklerini korumuş ve devam ettirmişlerdir. Özellikle yönetim alanında bu durum kendini gösterir.
- İkili teşkilat, Kut Anlayışı ve hükümdarlarının hala kağan, han ve hakan gibi unvanlar kullanmaları buna örnektir.

- Satuk Buğra Han döneminde İslamiyeti benimsemişlerdir. (Abdülkerim adını aldı.)
- Karahanlılar Türk İslam kültür ve medeniyetine önemli katkılarda bulunmuşlardır.
 - İlk kervansaray
 - İlk medrese (Semerkant)
 - İlk bimarhane (Sağlık merkezi)
- Karahanlılar ekonomide ticarete önem vermişler ve kervansaraylar kurmuşlardır. (Ribat)

- Eğitim: İlk burslu öğrencilik sistemini başlatmışlardır.
- İlk Türk İslam eserleri de bu dönemde verilmiştir.
- Kutadgu Bilig: Yusuf Has Hacib
- Divan-ı Lügat'it Türk: Kaşgarlı Mahmut
- Atebet'ül Hakayık: Edip Ahmet
- Divan-ı Hikmet: Ahmet Yesevi

UYARI : Karahanlılar Gazneliler ile yaptıkları savaşlar sonucu Doğu ve Batı Karahanlılar olarak ikiye ayrıldı. Batı Karahanlılara Harzemşahlar, Doğu Karahanlılara da Karahıtaylar son verdi.

2. Gazneliler (963-1187)

Kurucu: Alp Tegin

Başkent: Gazne (Afganistan)

- Samanoğulları'na bağlı olarak yaşarken Sebük Tegin döneminde bağımsız oldular.
- En güçlü dönem: Gazneli Mahmut

UYARI: Gazneli Mahmut, Abbasi Halifesini Şii Büveyhoğullarına karşı koruduğu için halife tarafından “Sultan” unvanı verildi. Sultan unvanını kullanan ilk Türk hükümdarıdır.

- Gazneli Mahmut Hindistan'a 17 sefer düzenlemiş ve bölgede İslamiyetin yayılmasına fırsat sağlamıştır. Hindistan'da Kast sistemi zayıflamıştır.

NOT: Gazneliler çok uluslu imparatorluk yapısındadır. Kendi bünyesinde Türk, Hintli, İranlı ve Afgan gibi milletleri barındırır. Bu durum da yıkılışlarında etkilidir.

- 1040 Dandanakan Savaşı: Gazneliler / B. Selçuklular
- Gaznelilerin yıkılışı, Selçukluların kuruluş süreci başladı.
- Gazneliler 1187'de Gurlular tarafından yıkıldı.

3. Büyük Selçuklu Devleti (1040-1157)

Kurucu: Selçuk Bey

Merkez: Rey (Tahran)

Resmi Dil: Farsça

Köken (Menşei): Oğuzların Kınık Boyu

NOT: Selçuk Bey'in ölümü üzerine Oğuzların başına Arslan Yabgu geçmiştir. Karahanlı ve Gazneliler Arslan Yabgu'dan rahatsız oldukları için, Arslan Yabgu Gazneli Mahmut tarafından hapsedildi. Bunun üzerine devletin başına Tuğrul ve Çağrı Beyler geçti.

Tuğrul ve Çağrı Beyler Dönemi:

Gazneliler ile mücadele edilmiştir.

- 1035 Nesa, 1037 Serahs,
1040 Dandanakan Savaşları ile Gazneliler yıkılış sürecine girmişlerdir.
1048 Pasinler Savaşı: B. Selçuklu / Bizans

Önemi: Anadolu'nun fethine yönelik ilk adımdır.
B. Selçuklu ve Bizans arasındaki ilk savaştır.

- 1055 Bağdat Seferi:
Şii Büveyhoğullarının Bağdat'a saldırması ve Halifenin Tuğrul Bey'den yardım istemesi sonucu çıkmıştır. Gazneliler / Şii Büveyhoğulları

Sonuç: Halife Tuğrul Bey'e "Doğunun ve Batının Sultanı" unvanını vermiştir.

Böylece İslam Dünyası'nda siyasi üstünlük Türklere geçmiş, ancak dini lider hala halifedir. Bu durum siyasi ve dini otoritelerin ayrıldığının göstergesidir.

Alparslan Dönemi:

- Nizam'ül Mülk'ü vezir yaptı.
- Kars ve Ani Kalesi'ni aldı. (Halife tarafından Ebu'l Feth = Fetihlerin Babası unvanı verildi.)

1071 Malazgirt Savaşı

Büyük Selçuklular / Bizans
(+) (-)

Sonuçlar:

- Anadolu'nun kapıları Türklere açılmıştır.
- Türkiye Tarihi başlamıştır.
- Bizans'ın İslam Dünyası üzerindeki baskısı azalmıştır.

- Haçlı Seferlerine zemin hazırlanmıştır.
- Anadolu'nun fethini hızlandırmak için “fethedilen topraklar fethedenin malıdır” anlayışı ön plana çıkmıştır.
- Anadolu'da I. Beylikler Dönemi başlamıştır. (Mengücekler, İzmir (Çaka), Danişmentler, Artuklular, Saltuklular)

Melikşah Dönemi:

- Devletin en güçlü dönemidir.
- En geniş sınırlara ulaşılmıştır.
- Bu dönemde Batınlık Hareketi, Selçuklu Devleti'ni zayıflatmak için terör faaliyetlerine girişerek suikastlar yapmıştır.

Sultan Sencer Dönemi:

1141 Katvan Savaşı:

(-) B.Selçuklular / Karahıtaylar (+)

Not: Katvan Savaşı ile Selçuklular yıkılış sürecine girdi. Ancak Oğuz İsyanları ile 1157'de yıkıldılar.

Yıkılış Sebepleri:

- Taht kavgaları
- Abbasi Halifesi'nin olumsuz faaliyetleri
- Batınilik Hareketi
- Oğuzların küstürülmesi
- Haçlı Seferleri'nin zayıflatıcı etkisi
- Atabeylerin bağımsızlık faaliyetleri

Selçuklu Devleti Üzerinde Kurulan Devletler:

- Irak ve Horasan Selçukluları
- Kirman Selçukluları
- Suriye Selçukluları
- Türkiye Selçukluları (A.S.D.)

Selçuklu Devleti Üzerinde Kurulan Atabeylikler:

- Fars Atabeyliği (Salgurlar)
- Azerbaycan Atabeyliği (İldenizoğulları)
- Şam Atabeyliği (Böriler)
- Musul Atabeyliği (Zengiler)
- Erbil Atabeyliği (Begteginogulları)

Mısır'da Kurulan Türk İslam Devletleri

I) Tolunoğulları (868-905)

Kurucu: Tolunoğlu Ahmet

Başkent: Fustat (Kahire)

- Mısır'da kurulan ilk Türk İslam Devletidir.
- Tevaif-i Müluk Devletidir.

- Suriye, Lübnan, Filistin ve Bingazi fethedilmiştir.
- Cami, han, hamam gibi sosyal tesisler yapmışlardır.
- Nil Nehri üzerinde bentler ve su kanalları yaparak tarımı geliştirmişlerdir.
- Tüm gayrimüslimlere din ve inanç özgürlüğü tanınarak hoşgörülü bir politika izlenmiştir.
- Abbasiler tarafından yıkılmışlardır.

2) İhşidiler (Akşitler) (935-969)

- Kurucu: Muhammed Bin Toğaç.
- Mısır'da kurulan ikinci Türk İslam Devletidir.
- Kutsal topraklara egemen olan ilk Türk Devletidir.
- Fatımiler tarafından yıkılmıştır.

UYARI: Tolunoğulları ve Akşitler'in yöneticilerinin Türk, halkının Arap olması yıkılmalarındaki temel etkenlerden biridir.

3) Fatımiler (909-1171)

- Hz. Fatma'nın soyundan gelenler tarafından kurulmuştur.
- Şii-Arap Devletidir.
- Tevaif-i Müluk Devletidir.
- Mısır, Mekke, Medine ve Şam'da hakimiyet kurmuşlardır.
- Abbasi halifesini tanımayıp kendi halifelerini ilan etmişlerdir.
- Selahattin Eyyübi tarafından yıkılmıştır.

4) Eyyübiler (1174-1250)

- Kurucu: Selahattin Eyyübi
- 1187 Hittin Savaşı ile Kudüs'ü Haçlılardan geri alarak III. Haçlı Seferi'nin başlamasına neden oldu.
- Ordu içinde görev verdikleri kölemen (Memlük) askerler tarafından yıkıldılar.

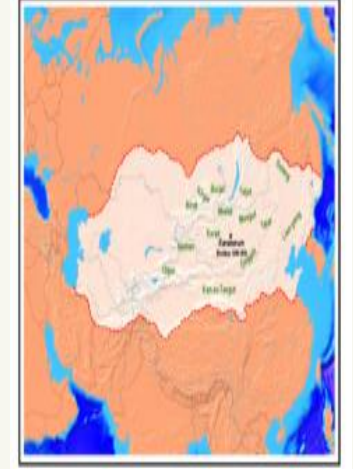
5) Meml  kler (1250-1517)

- Kurucu: Komutan Aybeg
- Veraset Anlayışı: Her emirin (komutan) hükümdar olabilmesi hakkı.
- Moğollar'ı yenebilen tek Türk Devletidir. (1260 Ayn Calud – 1277 Elbistan)
- 1258 Moğolların Bağdat'ı işgali ile Abbasi Devleti yıkılmış ve Halife Meml  klere sığınmıştır.
- 1516 Mercidabık, 1517 Ridaniye Savaşları ile Yavuz Sultan Selim tarafından yıkılmışlar ve halifelik Osmanlı Devleti'ne geçmiştir.

Yakın Doğu'da Kurulan Diğer Devletler

1) Moğol İmparatorluğu (1196-1227)

- Kurucu: Cengiz Han (Temuçin)
- Orta Asya'daki dağınık Moğol kabilelerini birleştirdi.
- Cengiz Han, ölmeden önce devleti dört oğlu arasında paylaştırdı.

a) Altın Orda Devleti (1227-1502)

- Cengiz Han'ın torunu Batu Han tarafından kurulmuştur.
- Karadeniz'in kuzeyinde kurulmuştur.
- İslamiyeti kabul eden ilk Moğol Devletidir.
- Topraklarında Kazan, Nogay, Kırım, Özbek, Hokant, Buhara ve Hive Hanlıkları kuruldu.
- Altın Orda Devleti'nin zayıflaması Rusların güçlenip güneye inmesine sebep olmuştur.

b) İlhanlılar (1256-1336)

- Cengiz Han'ın torunu Hülügü Han tarafından kurulmuştur.
- Azerbaycan ve Anadolu'ya hakim olmuşlardır.
- 1243 Köseadağ Savaşı'nda Anadolu Selçuklularının yıkılışında önemli rol oynamışlardır.

c) Çağatay Hanlığı (1227-1369)

Cengiz Han'ın oğlu aęatay tarafından Doğu Türkistan'da kurulmuşlardır.

d) Kubilay Hanlığı (1280-1368)

- Cengiz Han'ın torunu Kubilay tarafından Pekin'de kurulmuştur.
- İslamiyeti kabul etmeyen ve Türkleşemeyen tek Moğol Devletidir.
- Budizm ve Hristiyanlığı benimsemişlerdir.
- Ünlü Venedikli seyyah Marco Polo, Kubilay Hanlığı'nı ziyaret etmiştir.

Timur İmparatorluğu (1309-1507)

- Başkent: Semerkant
- Çağatay Hanlığı'nı yıkarak kurulmuşlardır.
- Altınorda Devleti'ni yıkmışlar ve Rusya'nın güneye inmesine sebep olmuşlardır.
- Osmanlı Devleti'ni Ankara Savaşı'nda yenerek Fetret Devri'nin başlamasına sebep olmuşlardır.
- Özbekler tarafından yıkılmışlardır.

Babür İmparatorluğu (1526-1858)

- Kurucu: Babürşah (Timur'un torunu)
- Kuruldukları Yer: Hindistan
- En ünlü eserleri Şah Cihan tarafından eşi Mümtaz Mahal adına yaptırılan "Tac Mahal" dir.
- Babürşah tarafından yazılan Babürname, Türkçe yazılmıştır. (Ulusçu anlayış)
- Safeviler tarafından zayıflatılmış ve daha sonra İngiliz sömürgesi olmuşlardır.
- Osmanlı Devleti'nden sonra günümüze en yakın yaşayan Türk Devletidir.

Karakoyunlular (1365-1469)

- Van – Erciş merkezli olarak kuruldular.
- En güçlü dönem: Kara Yusuf
- Azerbaycan'ın Türkleşmesinde etkili oldular.
- Akkoyunlu Uzun Hasan tarafından yıkıldılar.

Akkoyunlular (1350-1512)

- Başkent: Diyarbakır (Daha sonra Tebriz)
- En güçlü dönem: Uzun Hasan
- Kuran-ı Kerim'i ilk kez Türkçeye çevirdiler.

I) Devlet Yönetimi

- Hükümdar devletin tek hakimidir. (Monarşi)
- Hükümdarlık Sembolleri:
 - ✓ Taht
 - ✓ Taç
 - ✓ Unvan
 - ✓ Para
 - ✓ Nevbet (büyük davullar)
 - ✓ Tuğ (sancak)
 - ✓ Hutbe
 - ✓ Çetr (saltanat şemsiyesi)
 - ✓ Hilat (Halifenin gönderdiği, arkası ayet ve hadis işlemeli giysi)
 - ✓ Asa
 - ✓ Menşur (Halifenin gönderdiği yazılı belge)

- Sultanlara genellikle sultanülazam denirdi.
- Karahanlı hükümdarları Orta Asya'dan gelen Türk geleneklerini devam ettirmişler ve Sultan unvanını kullanmamışlardır.
- Devlet yönetiminde Veraset anlayışı “Kut“ anlayışına dayalıdır. Ülke, hanedanın ortak malıdır.
- Devlet meseleleri **Divan-ı Saltanat**'ta görüşülür. Ancak; bu divana bağlı diğer divanlar da bulunmaktadır.

Niyabet-i Saltanat: Hükümdar olmadığına devlet işlerinin yürütüldüğü divandır. Başkanına **Naib** denir.

Divan-ı İstivfa: Mali işlere bakar. Başkanı Müstevfi'dir.

Divan-ı İşraf: Mali ve idari işleri denetler. Başkanı Müşrif'tir.

Divan-ı Tuğra: İç ve dış yazışmaları yapar. Başkanı Münşi ya da **Tuğrai**'dir.

Divan- ı Arz: Askeri işler görülür. Başkanı Emr-i Arz 'dır.

Divan-ı Pervane: İktaların dağıtılmasından sorumludur. Başkanı Pervaneci'dir.

Divan-ı Mezalim: Ağır siyasi suçların görüşüldüğü divandır.

Divan-ı Berid: Posta ve haberleşmeden sorumlu divandır.

Melik: Sultanın erkek çocukları

Atabey: Şehzadeleri yetiştiren eğitmen

Şihne: Askeri vali

Muhtesip: Belediye işlerine bakan görevli

Kadı: Adalet işlerinden sorumlu hakim

2) Ordu

Hassa Ordusu: Sultana bağı özel birliklerdir. Hizmetleri karşılığında ikta toprakları verilir.

Guleman-ı Saray: Doğrudan sultana bağı muhafız birlikleridir. Farklı milletlerden seçilip özel olarak yetiştirilirler.

Eyalet Askerleri: Melik ve eyalet valilerine bağı birliklerdir.

Türkmenler: Sultanın daveti üzerine katılırlar.

İkta Askerleri (Sipahiler): Atlı askerlerdir. Maaş yerine ikta alan askerlerdir.

Bağı Beylik ve Devletlerin Kuvvetleri

3) Toprak

Türk-İslam Devletleri'nden Karahanlılar'da ve Büyük Selçuklular'da toprak devlete aittir. Yani “**Miri**” dir. Miri arazi şu bölümlere ayrılmıştır:

Has Arazi: Hükümdarın kendisine ait topraklardır.

İkta Arazi: Vezir Nizamü'l Mülk tarafından hazırlanmıştır. Devlet görevlilerine makamlarına göre maaş karşılığı olarak verilen topraklardır.

Vakıf Arazi: İlmi sosyal ve dini giderleri karşılamak için ayrılan topraklardır. Vakıf gelirlerini toplayan ve harcamalarını yapan görevliye müteveli denir.

Mülk Arazi: Kişilerin özel mülkiyetindeki arazilerdir.

4) Hukuk

Adalet teşkilatı Şer'i ve Örfi yargı olarak ikiye ayrılır:

Şer'i Hukuk:

- Davalara kadılar bakar.
- Ölüm, miras, boşanma, hayır işleri, noterlik gibi işler görülürdü.

Örfi Hukuk:

- Gelenek, görenek ve adetler oluşturmaktadır.
- Ticaret, askeri teşkilat, vergiler gibi konularla ilgilenirdi.

- ✓ Türk – İslam Devletleri'nde hukuk ve adalete önem verilmiştir. Mahkemeler bağımsız çalışmış ve yargılamalarda din ayrımı yapılmamıştır.
- ✓ Orduyla ilgili işlere **Kadı-yı Leşker**, siyasi suçlara **Divan-ı Mezalim** mahkemesi bakmıştır.
- ✓ Mahkemelerin başında **Emir-i Dad** (adalet bakanı) ünvanlı kişi bulunmaktadır.

Ekonomi

- Türk İslam Devletleri'nde ekonomi; sanat, ticaret, hayvancılık ve tarıma dayalıdır.
- Halktan öşür, haraç ve cizye vergileri alınmıştır.
- Ağnam ve bac vergileri de alınmıştır.
- Gümrük gelirleri
- Ganimetler
- Savaş gelirleri

Yazı, Dil ve Edebiyat

- Karahanlılar'da, Resmi dil: Türkçe
- B. Selçuklular'da, Resmi dil: Farsça, Bilim ve Edebiyat dili: Arapça, Saray dili: Türkçe
- Gazneliler'de, Resmi dil: Arapça, Bilim ve Edebiyat dili: Farsça

Kutadgu Bilig: Yusuf Has Hacib
Divan-ı Lügat-it Türk: Kaşgarlı Mahmut.
Divan-ı Hikmet: Ahmet Yesevi
Atebetü'l Hakayık: Edip Ahmet
Şehname: Firdevsi
Siyasetname: Nizamü'l Mülk

Bilim Adamları:

Selçuklularda ilk medrese Tuğrul Bey döneminde Nişabur'da açılmıştır.

Nizamiye Medresesi: İlk üniversitedir. Nizamü'l Mülk tarafından B. Selçuklu Devleti'nde Alparslan döneminde Bağdat'ta yapılmıştır.

İbn-i Sina: El Kanun-ı fi't Tıb

Harezmi: Kitab'ül-Cebr

Farabi: Mednetü'l Fazıla

El-Biruni: Asar-ı Bakiye

Gazali: İhya'ul Umumiddin

Türk İslam Devletlerinde Sanatlar

Hüsn-ü Hat: Güzel yazı sanatı

Tezhip: El yazması kitapların altın tozu ile süslenmesi

Nakkaşlık: Yazı işleme sanatı

Ebru: Desen sanatı

Minyatür: Çizgi resim sanatı

Kakmacılık: Kabartma sanatı

Oymacılık: El oyması ve işlemeciliği

Çinicilik: Çini yapma işi

Mimari:

Karahanlılar: Buhara Camii – Arap Ata Türbesi (En eski Türk İslam mimarisi) – Semerkant Medresesi – Ayşe Bibi Türbesi

Gazneliler: Zafer Kuleleri – Leşker-i Bazar Camii – Leşker-i Bazar Sarayı

Büyük Selçuklular: Mescid-i Cuma – Nizamiye Medreseleri – Ribat-Şerif-Sultan Sencer Türbesi – Çağrı Bey Türbesi – Siirt Ulu Camii – Diyarbakır Ulu Camii

ÖRNEK

İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devletlerinden biri olan Karahanlılarda; hükümdarlık halife tarafından tasdik edilmiş, ülkede halife adına hutbe okutulup para bastırılmıştır. Böyle olmakla birlikte İslamiyet öncesi yönetim gelenekleri de büyük ölçüde devam ettirilmiştir. Buna göre, Karahanlılar,

- I. İslamiyeti kendi kültürleriyle kaynaştıran bir siyasi yapı oluşturmuşlardır.
- II. Din ve devlet işlerini birbirinden ayırmışlardır.
- III. Arap kültürünü bütünüyle benimsemişlerdir.

yargılarından hangilerinin doğru olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

2012 YGS

ÖRNEK

Çin'den başlayıp Orta Asya'yı aşarak Akdeniz ve Karadeniz'de sona eren İpek Yolu'nun Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinin bir süre denetiminde olması bu devletleri,

- I. Ekonomik açıdan gelişme,
- II. Orta Asya siyasetinde söz sahibi olma,
- III. Tarıma ticaretten fazla önem verme

durumlarından hangileri yönünde etkilediği savunulabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

2010 YGS

ÖRNEK

Aşağıdaki gelişmelerin hangisinde Karlukların etkisi vardır?

- A) Avrupa'da kurulan Avar Devleti'nin yıkılmasında
- B) Çin'in Orta Asya'ya egemen olmasında
- C) İstanbul'un Sasanilerle birlikte kuşatılmasında
- D) Hun Devleti'nin ikiye ayrılmasında
- E) Talas Savaşı'nı Müslümanların kazanmasında

2009 ÖSS

ÖRNEK

- I. Ucbî
- II. Yusuf Has Hacı
- III. Farabi

İlk Türk – İslam Devletleri döneminde yetişen yukarıdaki bilim adamlarından hangilerinin İslam ve Avrupa medeniyetinin gelişmesinde eserleriyle katkıları olmuştur?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) Yalnız III
- D) I ve III
- E) I, II ve III

2009 ÖSS

ÖRNEK

XIII. yüzyılda Moğol İmparatorluğu'nun kurulup batı yönünde ilerlemesi ve Oğuzların kalabalık gruplar hâlinde Anadolu'ya gelip yerleşmeleri aşağıdakilerin hangisinde etkili olmuştur?

- A) Anadolu'nun Türkleşmesinin hızlanmasında
- B) Anadolu'da Selçuklu Devleti'nin kurulmasında
- C) Büyük Selçuklu Devleti'nin parçalanmasında
- D) Haçlıların Anadolu'ya gelmesinde
- E) Malazgirt Savaşı'nın kazanılmasında

2009 ÖSS